

SANTA MARIA DEL COLL DE LES (SENSE) SAVINES

Xago Serrano

És molt curiós que avui, a prop de Cervera i a la Segarra, no hi hagi savines de forma natural i que no es trobin topònims que les citin.

Cervera com a vila comença a ser citada el 1130 i sembla ser que l'església és el punt de partida d'aquestes cites; els documents ens diuen que el 1147 es deia "Església de Sant Martí" i un segle més tard, el 1235, es passa a denominar "Santa Maria del Coll de les Savines". El savinar a què fa referència el seu nom estaria situat on convergeixen els dos camins d'accés des de la vall, el d'Agramunt i el de les Oluges i a un extrem del coll. La paraula coll té més d'una accepció; en termes estrictament actuals seria un pas entre dues muntanyes; en el cas de Cervera sembla que es referiria a un turó i a la seva plana on, segons autors, s'estendria el savinar, de manera que l'església romandria en un extrem.

La *savina phoenicea* hauria estat la varietat de savina que hauria existit a la zona, ja que són plantes adaptades a terrenys calcaris i escassos d'aigua, viuen en zones assolellades, a les pinedes i als alzinars (la *savina thurífera* està adaptada a la muntanya mitjana, amb un grau d'humiditat més alt). Per aquestes condicions, les savines d'aquestes contrades serien majoritàriament arbustives i rarament arribarien a ser arbres, atès que l'ecologia no ha canviat de forma radical en mil anys. Serveixi com a exemple el freixe de la Prenyanosa, que ens parla d'una Segarra molt més humida que l'actual, perquè d'altra forma no s'hauria desenvolupat.

Les savines són difícils de classificar. Hi ha una dita popular que diu: la *savina neix ginebre*, perquè a les plantes joves les fulles són linears i

Mare de Déu del Coll de les Savines. (Fotografia Gómez-Grau).

Savina (*Juniperus Phoenicea*).

punxants com les del ginebró i el càdec, mentre que les de l'arbre adult són petites i molt juntes, com les del xiprer. Floreix al final de l'hivern (febrer, març) i fructifica a la tardor del segon any d'estar plantada, les seves llavors són com les del càdec, envoltades de polpa i recobertes d'una pela lluent i rogenca.

Les savines són tòxiques, l'acció del seu verí en poques quantitats produeix irritació de la boca, diarrea, mal d'estómac i còlics. En dosis majors, els resultats són en el 50% dels casos fatals, des d'unes hores després d'haver ingerit la droga o en l'interval d'una setmana: augmenta el ritme cardíac, es presenta dificultat per a respirar, rampes i, per últim, paràlisi del sistema nerviós

Les fulles s'han usat en infusions per afavorir la menstruació i les decoccions de l'escorça per a provocar l'avortament per la capacitat que té el savinol de contreure l'úter.

En altres regions on les savines es poden fer arbres, la seva fusta és

usada en la construcció. És el cas de les cases penjants de Conca (Cuenca) a Castella, on s'ha usat fusta de savina per als trebols. La fusta és molt resistent i a la vegada flexible, però aquest sembla que no és el cas de Cervera, on la majoria dels trebols són de pi.

Aleshores per què eren tan importants les savines, com per a arribar a situar-les al nom de l'església i de la imatge de la Verge? Per a Duran i Sanpere, el nom és en *record del Coll de les Savines, que la tradició vulgar situa al mateix indret on avui s'eleva el temple de Santa Maria, i on vol aquesta tradició que hagués existit una petita ermita dedicada a la Verge.*

Per què no queden savinars en l'actualitat, mentre sí que hi ha arbres associats com el pi i l'alzina?

I per què no hi ha topònims en les contrades que facin relació a aquest arbre, fora de Cervera i la gran importància que se li dóna a la ciutat?

I també és possible preguntar-se si de veritat hi havien hagut savines en la dita zona de la ciutat i per a què eren usades, per arribar a ser tan importants pels fidels de l'època.